

- Процик, Ірина. «„Льольо грає сольо”: прізвиська гравців українських футбольних команд міжвоєнного періоду (20–30-ті роки XX століття)». *Лінгвостилістичні студії*, вип. 13, 2020, с. 140–53.
- Protsyk, Iryna. ““Liolio plays solo”: Nicknames of Ukrainian Football Players in the Interwar Period (20-30ies of the XXth Century)”. *Linguostylistic Studies*, iss. 13, 2020, pp. 140–53.

УДК 811.161.3'373:821.161.3.09-1

<https://doi.org/10.29038/2413-0923-2020-13-140-153>

«ЛЬОЛЬО ГРАЄ СОЛЬО»: ПРИЗВИСЬКА ГРАВЦІВ УКРАЇНСЬКИХ ФУТБОЛЬНИХ КОМАНД МІЖВОЄННОГО ПЕРІОДУ (20–30-ТІ РОКИ XX СТОЛІТТЯ)

Ірина Процик

Національний університет «Києво-Могилянська академія»,
Київ, Україна

У статті проаналізовано прізвиська українських футболістів, які грали за західноукраїнські клуби в період між двома світовими війнами – у 20–30-ті роки XX століття. З'ясовано мотиваційну базу прізвиськ футболістів і скласифіковано особові найменування гравців за критерієм мотивованості – виокремлено неофіційні антропоніми, що походять від деминутивних форм імен футболістів, їхніх прізвищ, назв живих і неживих об'єктів, різних ознак. Описано способи творення прізвиськ, серед яких метафора, синекдоха та різні трансформації, найчастіше утинки прізвищевих назв.

Ключові слова: антропонім, прізвисько футболіста, мотивованість онімів, способи творення прізвиськ, метафора, синекдоха, утинки прізвищ.

“LIOLIO PLAYS SOLO”: NICKNAMES OF UKRAINIAN FOOTBALL PLAYERS IN THE INTERWAR PERIOD (20-30IES OF THE XXTH CENTURY)

Iryna Protsyk

National University of “Kyiv-Mohyla Academy”, Kyiv, Ukraine

Nicknames which come into being as an addition to the person's basic name are unofficial anthroponyms with the help of which the environment individualizes or characterizes a person. Marking people with nicknames is a characteristic feature of the football area in the whole world. In Ukrainian linguistics, the unofficial personal names of the football players have not been the object of study yet, therefore their analysis is topical. The aim of the article is to analyze unofficial persons' names of football players who played in the Ukrainian teams in 20-30ies of the XXth century. The task of the study is to trace tendencies in the unofficial naming of people and to draw the social-linguistic conclusions about using anthroponyms in the sports area. The basic method of the research is a discursive analysis of the facts taken from printed resources (first of all, from the Ukrainian sports media of that time and archives) and a well-grounded description of the findings.

The biggest group of football players' nicknames are those which are diminutive forms of players' names. Among the nicknames that came into being as a result of using diminutive affectionate forms of names, there are such which have been created according to the Ukrainian pattern and also according to the pattern of Polish (in Halychyna), Czech and

Hungarian (in Zakarpattia), and Russian (in Volyn region) diminutive form formation tendencies. It is the proof of different foreign influences on the emergence of Ukrainian football players' nicknames since the footballers played for the teams of different parts of Ukraine, belonging to different countries at the time). One of the most popular models of creating nicknames was one that followed the pattern of transforming surnames, most frequently by way of cutting (taking parts of surnames). A series of nicknames were created with a focus on the characteristic features of football players' appearance or their characters; motivation for creating nicknames was combination of both external and internal characteristics of football players. Most often nicknames were the result of using metaphor and synecdoche as variations of lexical-semantic way of creation. Analysis of Ukrainian football players' nicknames in 20-30ies showed that the motivational basis for those anthroponyms were diminutive forms of players' names, their surnames, names of different objects, features, and ways of creating those names are metaphor, synecdoche and parts of surnames.

Further research is suggested to trace dynamics of creating football players' nicknames in various periods of the Ukrainian football development.

Key words: anthroponym, a football player's nickname, motivation of proper names, ways of creating nicknames, metaphor, parts of surnames.

Вступ. Українські антропоніми, поряд з іншими «*nomina propria*», є невід'ємними складниками мови, однак вони, на противагу апелятивній лексиці, в українській лінгвістиці досліджені недостатньо. Про це з сумом зазначав ще у 70-х роках минулого століття український ономаст Юліян Редько, пишучи: «власні назви осіб – поле неоране, яке лежить облогом у нашій культурі та науці, і по ньому треба йти з великим плугом...» (1: IV). На його думку, з-поміж українських антропонімів «найбільший інтерес викликають прізвиська та утворені, переважно, на їх базі прізвища» (Редько 1: VII), адже «...прізвиська і прізвища (за винятком відносно незначної кількості іншомовних за походженням) – це назви, утворені самим народом за законами національного словотворення, а їх твірними основами є національна апелятивна лексика та власні назви інших класів» (Редько 1: VII), у їх основі «нерідко збереглися старовинні слова, які давно вже не живуть у жодному з діалектів сучасної мови та не зафіксовані існуючими пам'ятниками писемності» (Редько 1: VII). «Прізвиська та прізвища є важливим джерелом вивчення мови й історії...» (Редько 1: VII). Особливо наголошував Юліян Редько на необхідності укладання різних словників українських антропонімів: «Якщо йдеться про спеціальні ономастичні дослідження, то тільки, спираючись на матеріал, зібраний в антропонімічних словниках, можна всебічно вивчити закономірності розвитку системи українських антропонімів та виявити те спільне, що єднає власні назви з апелятивами, і ті відмінності, що їх від апелятивів відрізняють, отже, виявити до кінця проблему взаємовідношення між власними й загальними назвами» (1: VII–VIII).

З-поміж назв людей, як постулює енциклопедія «Українська мова», «найчисельнішим, найрізноманітнішим і наймінливішим класом» (Чучка, «Прізвисько» 494) є прізвиська, які виникають як доповнення до

основного імені людини. «Прізвисько (вуличне прізвище, кличка) – вид антропоніма, додатковим неофіційне особове іменуванням, яким середовище індивідуалізує або характеризує особу» (Чучка, «Прізвисько» 494). Юліян Редько запропонував таке визначення цього антропоніма: «Прізвисько – це неофіційна, незафіксована документами особова власна назва. Виникнення прізвиська було завжди мотивоване, і його значення добре зрозуміле як носієві, так і тим, хто прізвисько вигадав. Прізвиськами користується відносно невелика кількість людей (жителі одного села, працівники одної установи, учні одного навчального закладу чи тільки класу, групи тощо). Прізвисько має найчастіше насмішливий, глузливий характер, і через те носій, переважно, не любить, коли його так називають» (Редько 1: VIII). Михайло Худаш так дефініював прізвиська: «... це особові назви, яких люди набувають у побутовому оточенні мимоволі, часто випадково, у різні періоди свого життя за тією чи іншою зовнішньою або внутрішньою властивістю чи якимось незвичайним випадком, що з ними трапився, і під якими вони відомі лише в близькому оточенні» (83). «Словник української ономастичної термінології» подає дефініцію прізвиська як виду антропоніма, додаткової, неофіційної назви, наданої «людині оточенням за визначальними рисами її характеру, фізичними ознаками, звичками, походженням і т. ін.» (*Словник української ономастичної* 154). Прізвиська утворено на основі власних і загальних назв, тобто такі найменування мають відонімне та відапелятивне походження. «З ономасіологічного боку, – на думку Петра Чучки, – найбільший розряд становлять прізвиська, що характеризують людину за її особистими зовнішніми чи внутрішніми рисами» (Чучка, «Прізвисько» 494). Мотиваційною базою для появи прізвиськ нерідко є особливості характеру, звички, специфіка мовлення чи комунікативної поведінки, вид діяльності людини, обставини її життя, соціальне становище, а також якась аналогія, походження чи характеристика особи «по відношенню до її родичів» (Чучка, «Прізвисько» 494) або інші мотиви. «Часом прізвисько мотивоване кількома чинниками» (Данилевська 292) та для творення використано «різноманітний словотвірний потенціал мови..., здебільшого номінації виникають на основі метафоричного перенесення» (Данилевська 292). Оксана Данилевська суголосна з іншими дослідниками, підкреслюючи, що «прізвиська свідчать про характер взаємин усередині групи..., тобто прізвиська завжди є продуктом міжособистісних стосунків» (292).

У сучасній українській ономастиці є ціла низка праць, присвячених аналізу українських прізвиськ (статті Олени Антонюк, Григорія Аркушина, Ганни та Дмитра Бучків, Святослава Вербича, Оксани Вербопецької, Людмили Кравченко, Миколи Лесюка, Галини Ліщинської, Марії Микитин-Дружинець, Оксани Михальчук, Марії Наливайко, Надії та Романа Остахів, Ірини Ощипко, Ганни Сенік, Віктора Чабаненка, Павла Чучки, Віктора Шульгача, Наталії Шульської), у яких аналіз здійснено передовсім на діалектному матеріалі. Хоча в славістичній ономастиці

останніх років з'явилися студії про сучасні прізвиська (дослідження Кристини Длугош (Długosz), Романи Лободзінської (Łobodzińska), Романи Лободзінської та Луцини Томчак (Łobodzińska, i Tomczak), Александри Цеслікової (Cieślíkowa), про сленгові антропоніми (статті П. Гаусера (Hauser), С. Пастиржіка (Pastyřík), про неофіційні шкільні найменування – прізвиська вчителів (дослідження Григорія Аркушина, Оксани Данилевської, Наталії Колесник) та учнів (дисертація та низка статей Адріани Чучвари), про неофіційні антропоніми спортсменів, у тім і про прізвиська футболістів (статті Тамари Астахової, Дмитрія Фатєєва), проте в українській лінгвістиці неофіційні антропоніми футболістів ще не були об'єктом розгляду.

Хоча Юліян Редько вважав, що «прізвиська має тепер відносно невелика кількість людей» (Редько 1: IX), проте маркування людей прізвиськами було й залишається характерною особливістю футбольного дискурсу в цілому світі. Загалом прізвиська футболістів є доволі поширеними антропонімами в багатьох країнах: в одних (як, наприклад, у Бразилії, Португалії, Іспанії, Аргентині) надані футболістам прізвиська офіційно закріплені й уживаються в усіх офіційних ситуаціях виступів гравців у внутрішніх чемпіонатах і під час міжнародних матчів – ці антропоніми фігурують в заявках на матч, їх нанесено на футболки гравців, наприклад, *Діді* – Валдір Перейра, *Гаррінча* – Мануель Франсиско душ Сантуш, *Пеле* – Едісон Арантис ду Насіменту, *Евсебіо* – Евсебіо да Сільва Феррейра, *Зіко* – Артур Антуньєс Коїмбра, *Роналдо* – Роналдо Луїс Назаріу ді Ліма, *Рівалдо* – Рівалдо Вітор Борба Феррейра, *Рауль* – Рауль Гонсалес Бланко, *Роналду* – Кріштіану Роналду душ Сантуш Авейру, *Мессі* – Ліонель Андрес Мессі Куччиттіні, в інших державах прізвиська належать до неофіційної сфери, їх уживають у неформальних ситуаціях замість узвичаєних в офіційному спілкуванні імен та прізвищ футболістів, зокрема, *Вундеркінд* – Деніс Лоу, *Біла стріла* та *Божественний Альфредо* – Альфредо ді Стефано Лауле, *Хусто* – Жуст Фонтен, *Боббі* – сер Роберт Чарлтон, *Кайзер Франц* – Франц Антон Бекенбауер, *Летючий голландець* – Гендрік Йоганнес Кройф (Йоган Кройф), *Куля* – Ігор Кульчицький, *Професор* – Лев Броварський, *Блоха* – Олег Блохін, *Зізу* – Зінедін Язід Зідан, *Оллі* та *Чингісхан* – Олівер Кан, *Джіджі* – Джанлуїджі Буффон, *Зубастик* і *Ронні* – Роналдо Луїс Назаріу ді Ліма, *Шева* – Андрій Шевченко, *Діно* – Ян Коллер, *Тарзан* – Карлес Пуйоль Сафоркада, *Лемпсі* – Френк Джеймс Лемпард, *Гаррі Поттер* – Рікарду Куарежма Андраді Бернарду. Активне функціонування прізвиськ в іспано- та португаломовних державах або ж вживання для найменування футболістів лише однієї частини антропоніма зумовлено, не в останню чергу, великою довжиною особових найменувань у цих країнах, де антропоніми зазвичай мають кілька компонентів, що не надто функціонально в комунікації, а також, коли йдеться про коментування футбольних матчів у спортивній журналістиці.

Мета дослідження – на основі аналізу відібраних із західноукраїнської спортивної преси й архівних матеріалів прізвиськ футболістів, які грали за національні команди в 20–30-ті роки ХХ століття, з’ясувати походження неофіційних особових найменувань, притаманних українським гравцям у період між двома світовими війнами, та способи творення цих антропонімів. Розгляд мотивованості й деривації прізвиськ футболістів вважаю за актуальний, адже це дасть змогу простежити тенденції в неофіційному назовництві й допоможе зробити певні соціолінгвістичні висновки про використання антропонімів у сфері спорту в міжвоєнний період, коли українські землі входили до складу різних держав, а українська мова не завжди мала сприятливі обставини для функціонування.

Матеріал і методи дослідження. Інформацію про прізвиська футболістів національних команд у 20–30-ті роки ХХ століття почерпнуто з друкованих джерел, передовсім із тогочасної української спортивної преси (часописів «Спорт» (Львів (1925–1926)), «Готові» (Львів (1934–1935)), «Спорт» (Львів, 1936–1937)) – усі ці видання були органами Українського Спортивного Союзу (організації, що об’єднувала українські спортивні товариства й існувала на західноукраїнських землях із 1922 до 1937 року, коли її розпустила польська влада), незалежного спортивного часопису «Спортові вісти» (Львів (1931, 1933)), спортивної газети «Змаг» (Перемишль (1937), Львів (1937–1939)), спортивних сторінок у часописі «Новий час» та щоденній газеті «Діло») та спортивних рубрик з інших універсальних газет, зокрема буковинських – «Самостійність», «Час»), а також із архівних матеріалів Львова (фонди Державного архіву Львівської області й Центрального державного історичного архіву у Львові) та Перемишля (Державний архів у Перемишлі). У спортивних виданнях інколи траплялися й пояснення мотивованості того чи того прізвиська (на таку інформацію можна натрапити, зокрема, в першому та єдиному українському спортивному тижневику «Змаг», який регулярно виходив упродовж майже трьох років, певний час двічі на тиждень – у понеділок (після футбольних турів, які відбувалися в неділю) і четвер). Присвячуючи велику частину своєї площі публікаціям про футбольні події, газета «Змаг» у 1938 році констатувала, що «найбільш масовий характер мали на західних землях футбол і легка атлетика літом, а лещетарство зимою» (Змаг, 3 січня 1938 2).

Основними методами дослідження в розвідці є дискурсивний аналіз фактичного матеріалу. За допомогою методу реконструкції відтворено елементи мовного простору сфери футболу на західноукраїнських землях у період між двома світовими війнами, а для з’ясування мовної ситуації в різних куточках України використано низку соціолінгвістичних методів. Для визначення продуктивності тих чи тих способів творення прізвиськ додатково залучено прийом кількісних підрахунків. Для демонстрування результатів дослідження використано описовий метод.

Результати дослідження та дискусія. Питання тлумачення прізвиськ дуже непросте, у багатьох випадках з'ясування мотивованості цих антропонімів залишилось відкритим, адже неможливо відстежити асоціацію, яка була в основі йменування того чи того гравця, тим більше, коли йдеться про футболістів, які грали століття тому. Відтак пояснення походження та первісного значення прізвиськ українських футболістів із національних команд першої 20–30-х рр. XX ст. у багатьох випадках гіпотетичні, за винятком тих випадків, коли тогочасна преса подавала тлумачення мотивованості неофіційних антропонімів.

Одна з причин появи прізвиськ молодих українських футболістів у міжвоєнний час зумовлена винятково позамовним чинником – організаційною засадою Польського союзу копаного м'яча була заборона виступів на офіційному рівні для футболістів, які не досягли повноліття (навчалися в гімназіях чи середніх школах), тому такі юнаки фігурували в звітах про матчі під прізвиськами, а не під своїми справжніми іменами та прізвищами.

У підпольській Галичині нерідко траплялося вживання польських демінутивних форм, у Закарпатті – чеських та угорських пестливих форм імен тощо. Загалом статус таких прізвиськ доволі сумнівний – чи вважати демінутивні форми імен прізвиськами – над цим ще треба міркувати, адже мовознавці неоднозгідні в оцінках, однак такі оніми демонструють одну прикметну тенденцію: здрібніло-пестливі форми імен є прикладами впливів чужих мов на їхнє творення: коли мова панівної нації насаджує свої зразки творення демінутивів (у міжвоєнний період це були впливи польської, чеської, угорської, румунської мов, а в радянський та пострадянський періоди – російської; подібну тенденцію можна простежити й тепер – сучасні здрібніло-пестливі форми імен українських футболістів і теперішніх тренерів (колишніх гравців) демонструють наслідки тоталітарних впливів на українську мову (наприклад, *Льосік* (Олексій Михайличенко), *Женя* (Євген Коноплянка), *Рома* (Роман Яремчук), *Вася* (Василь Кобін), *Миша* (Михайло Кополовець), *Паша* (Павло Ксьондз) та інші).

З-поміж прізвиськ, що постали внаслідок використання здрібніло-пестливих форм, зафіксовано такі, що їх утворено **за українським зразком**: *Майко* – від імені *Михайло* – правий злучник У.С.К. «Сян» Перемишль *Михайло Уський* (мав ще друге прізвисько – *Юський*, утворене як співзвуччя з прізвищем) (*Змаг*, 21 лютого 1937 6–7); *Миколка* – від імені *Микола* – гравець С.Т. «Україна» *Микола Глухий*; *Мірко* – від імені *Мирослав* – заложник У.С.К. «Стріла» Жовква *Мирослав Орловський* (*Змаг*, 10 жовтня 1938 3), *Ромчик* – від імені *Роман* – середущий помічник У.С.К. «Стріла» Жовква *Роман Малиновський* (*Змаг*, 10 жовтня 1938 3), *Олесь* – від імені *Олекса* – гравець стрийської У.С.К. «Скали» *Олекса Мончак*, який згодом, перейшовши до польського клубу, став «шпаком» (в основі такого жаргонного називання – сема 'перелітний') та футболіст У.С.К. «Горинь»

Рівне, прізвища якого преса не подає, мабуть, на час виступів не мав ще 18 років; **Влодко** – від імені **Володимир**, **Любко** – від імені **Любомир**, **Ромко** (заложник тернопільського «Поділля») – від імені **Роман** – усі троє гравці У.С.Т. «Поділля» Тернопіль (Змаг, 8 березня 1937 6–7), їхніх прізвищ преса не подає, найвірогідніше, що це були наймолодші футболісти команди, які на час виступів були школярами¹.

За польським зразком постало чимало прізвиськ футболістів галицьких клубів: від імені **Іван** утворено здрібнілу форму **Ясьо** (демінутив від польського імені *Ян* (*Jan*)), це прізвисько мали футболісти багатьох команд, інколи навіть в одній команді могло бути кілька гравців із однаковим прізвиськом через надзвичайну поширеність імені Іван – заложник *Іван Мікльош* із С.Т. «Україна», заложник У.С.К. «Сян» Перемишль *Іван Медвіть*, лівий злучник У.С.К. «Сян» Перемишль *Іван Партика* (Змаг, 21 лютого 1937 6–7), правий заложник У.С.Т. «Скала» Мостиська *Іван Максимович* (Змаг, 22 березня 1937 6); від імені **Осип**, **Йосип** вживано здрібніло-пестливої форми **Юзьо** (демінутив від польського імені *Юзеф* (*Józef*)) – чільник С.Т. «Україна» *Осип Петрів* (мав ще прізвисько **Золотий Юзьо**, бо забивав надзвичайно багато м'ячів), лівий крайник С.Т. «Пролом» Станиславів *Осип Якібчук* (Змаг, 1 березня 1937 6–7), лівий помічник У.С.Т. «Бескид» Надвірна *Осип Кравчук* (Змаг, 15 березня 1937 6–7) або **Юньо** – *Осип Скоцень* із С.Т. «Україна»; від імені **Василь** вживаною була демінутивна форма **Базьо** – воротар У.С.Т. «Скала» Мостиська *Василь Шевчик* (Змаг, 22 березня 1937 6); від імені **Ізидор** – здрібніло-пестливі форми **Дозьо** або **Дозі** – правий злучник С.Т. «Пролом» Станиславів *Ізидор Данів* (мав ще друге прізвисько – **Мадяр**, бо грав в Ужгороді, який у той час анексувала Угорщина) (Змаг, 1 березня 1937 6–7), **Доцьо** і **Доцько** – помічник У.С.Т. «Бескид» Надвірна *Ізидор Полатайко* (Змаг, 15 березня 1937 6–7) чи **Доля** – гравець У.С.Т. «Поділля» Тернопіль *Ізидор Кордуба* (Змаг, 8 березня 1937 6–7) (у звітах про матчі футболіст виступає тільки під псевдо, що вказує на те, що на час виступів ще був гімназистом, бо повного імені й прізвища не подано); від імені **Омелян** – демінутивну форму **Мілько** – середущий нападу У.С.К. «Сян» Перемишль *Омелян Федорович* (Змаг, 21 лютого 1937 6–7); від імені **Станіслав** – зменшено-пестливу форму **Стасьо** – правий помічник У.С.К. «Сян» Перемишль *Станислав Ходань* (Змаг, 21 лютого 1937 6–7).

Здрібнілі форми за польським зразком утворено також і від німецького імені **Франц** чи польського його відповідника Францішек – **Франьо** – прізвисько лівого крайника У.С.К. «Сян» Перемишль *Франца / Францішека Гібалевича* (Змаг, 21 лютого 1937 6–7) та від угорського імені **Карло** – прізвисько чільника нападу С.Т. «Україна» *Карла Мікльоша* (мав

¹ Терміни, вживані в міжвоєнний період для називання футболістів залежно від їхніх позицій на полі та функційних обов'язків (за системою «дубль W»), варто пояснити: *правий / лівий заложник* – захисник, *правий / середущий / лівий помічник* – півзахисник (допомагає захистові й нападів), *правий / лівий злучник* – півсередній нападник, *чільник / середущий нападу* – центральний нападник, *правий / лівий крайник* – крайній нападник).

угорське походження) – **Льольо** (проте можна припустити, що **Льольо** – це комбінація повторюваних в імені та прізвищі футболіста звукосполучень (за тогочасною вимовою приголосний [л'] був м'яким – *Карльо*); цей гравець мав ще прізвисько **Кльош**, яке також, очевидно, постало за звуковою аналогією до антропоніма чи утворене контамінацією імені та прізвища (**К(арло)+(Мі)кльош**), у польській мові *klosz* – плафон, абажур для лампи; допоки гравець не досяг повноліття в усіх офіційних звітах про футбольні матчі в спортивній пресі вживано прізвисько Мікльоша – Кльош). Аналогічною контамінацією імені та прізвища утворене й прізвисько правого крайника зі У.С.К. «Сян» Перемишль *Мирослава Турка* (**М(ирослав)+(Т)урко**) – **Мурко** (Змаг, 21 лютого 1937 6–7).

У Закарпатті вживано **чеських або угорських демінутивних форм** українських імен, зокрема: від українського імені **Осип** (нападник С.К. «Русь» Ужгород *Осип Криж*) вжито мадярської здрібнілої форми **Йотьо** та чеської здрібніло-пестливої форми **Йошка**, від імені **Олекса** (воротар С.К. «Русь» Ужгород *Олекса Бокшай*, якому давали окреслення «воротар-гума», «людина-гума») утворено чеську здрібнілу форму **Алекс** та мадярську **Шоні; Феррі** – прізвисько середнього помічника С.К. «Русь» Ужгород *Федора Куруца* є здрібнілою чужомовною формою його імені, як писали тодішні футбольні оглядачі, її вживали, коли футболіст усміхався.

За **російським зразком** утворено демінутивну форму **Коля** – від імені **Микола** – футболіст У.С.К. «Горинь» Рівне, оскільки прізвища не вказано, то, очевидно, йшлося про юного гравця рівненської команди.

Як видно зі запропонованих прикладів чужомовні впливи на творення прізвиськ українських футболістів були значними, як і загалом на українську мову в тогочасному суспільстві, де демінутивні форми імен утворено за чужими зразками (як наслідок впливу мов тих держав, під пануванням яких опинились західноукраїнські землі в міжвоєнний період), що дало підстави авторові посібника «Культурна поведінка» Іванові Верб'яному з прикрістю зауважувати: «100-відсоткові українці кличуть себе різними Яськами, Янками, Влодзями й іншими Зоськами...» (17).

Популярною була й модель творення прізвиськ унаслідок **трансформації прізвищ**, найчастіше шляхом **різноманітних утинків** наприклад: **Качка** – прізвисько воротаря тернопільського У.С.Т. «Поділля» *Володимира Качмарчука* (Змаг, 8 березня 1937 6–7) утворено внаслідок відсікання середньої частини прізвища; **Магік** – зредукована форма прізвища футболіста С.Т. «Україна» *Володимира Магоцького*; **Сукі** – усічена форма прізвища нападника С.Т. «Русь» Ужгород *Михайла Суковського*; **Богатий** – у прізвиську зредуковано першу частину прізвища правого крайника У.С.К. «Скала» Стрий *Романа Скоробогатого*; **Вілімовський** – правий помічник У.С.Т. «Дністер» Самбір *Володимир Ванівський* (Змаг, 30 березня 1937 6), прізвисько утворене контамінацією імені та прізвища; або ж використання в ролі прізвиськ **здрібнених форм прізвищ** або **назв функціональних обов'язків гравців у футбольному матчі**: **Воробчик**,

Дзвир (воробчик – демінутив від діалектного слова з південно-західного наріччя *воробець* – ‘горобець’, *дзвир* – назва горобця у львівському жаргоні) – лівий заложник і капітан С.Т. «Україна» *Володимир Воробець*; **Биньо** – правий заложник У.С.Т. «Дністер» Самбір *Роман Лепчицький* (Змаг, 30 березня 1937 6), прізвисько походить від здрібніло-пестливої форми назви функції гравця на полі – *бек, бик*¹.

Ще однією поширеною моделлю творення прізвиськ було **використання назв на позначення спорідненості та свояцтва, родинних стосунків**. Наприклад, **Вуйко** – *Володимир Лисик* зі С.Т. «Україна», бо був старшим за віком, порівняно з іншими гравцями, ветераном команди; **Вуйко** – лівий злучник тернопільського У.С.Т. «Поділля» *Едвард Ройовський*, бо також був найстаршим з-поміж одноклубників (Змаг, 8 березня 1937 6–7); **Дедя** (у діалектах південно-західного наріччя – ‘батько’) – *Левко (Левцьо) Підлісецький* із С.Т. «Україна»; **Швагер** – бічний помічник тернопільського У.С.Т. «Поділля» *Роман Пронішин*, прізвисько вживали, щоб підкреслити родинний характер стосунків між гравцями (як згадували самі футболісти, таке називання використовували, аби піддобритися до Романа Пронишина) (Змаг, 8 березня 1937 6–7).

За **характерними зовнішніми ознаками гравців** метафоричним способом утворено прізвиська таких футболістів із С.Т. «Україна»: **Циган** – *Іван Мікльош*, бо мав темне волосся і смаглявий відтінок шкіри; **Гориль** (від *горила* – вид великої мавпи) – *Степан (Стефан) Магоцький*, бо мав густий чорний заріст; **Ганді** (від прізвища індійського державного та політичного діяча, ідеолога національно-визвольного руху в Індії *Махатми Ганді*, який мав худорляву статуру) – воротар *Василь Босий*, бо був дуже худий (голкіпер мав ще прізвисько *Гуцул*); **Запорожець** – правий злучник С.Т. «Русь» Ужгород *Володимир Кобзар* отримав таке прізвисько за шляхетний профіль; **Жид** – лівий помічник С.Т. «Русь» Ужгород *Едмунд Іваночко* мав таке прізвисько, бо був чорнявий на вроду і мав східний, м'який вираз обличчя; **Шкварок, Шкварок-Личка** (на основі метафори прізвисько утворене за зовнішньою подібністю – *шкварок* – «підсмажений шматок сала, з якого частково витопився жир» (Словник української мови 11: 473)) – правий злучник У.С.К. «Скала» Стрий *Юрко Гавлічка*, бо був малий і дуже худий, важив менше 50 кілограмів «враз з черевиками», як писала про нього газета «Змаг», «покутує на «нищету многу» свого корпусу. Худошавий» (Змаг, 26 квітня 1937 6); **Італієць** – середущий помічник У.С.К. «Скала» Мостиська *Михайло Бардиш*, темпераментний, середнього зросту, тому прозваний *італійцем* (Змаг, 22 березня 1937 6).

¹ У цій запозиченій з англійської лексемі часто навіперемін вживали то голосний *е*, то *и*, що, в останньому випадку, спричиняло омонімію, яка надавала комічності висловлюванням із цим запозиченим словом, тому, вважаю, у протистоянні національний термін – чужомовний термін – перемогли лексеми *заложник, оборонець, позадній*).

Внутрішні риси, особливості характеру та вдачі футболістів стали поштовхом для творення таких метафоричних прізвиськ: **Леньо, Ленек** (від польського слова *lenio* – лінюх, лінивий) – лівий злучник С.Т. «Україна» **Олександр Скоцень**; «комплетна лінь» – цілковита лінь, так називали Скоценя вдома, а в команді йому дали прізвисько **Шпінак** (від польського *szpinak* – шпинат, проте, як згадував сам футболіст, це прізвисько не прижилося); **Зяко, Зяйко, Зайчик** – прізвисько воротаря С.Т. «Пролом» **Станиславів Осипа Андріїшина**, який був нервовий, сторожкий і полохливий, як заєць (Змаг, 1 березня 1937 6–7); **Моторка** – прізвисько правого крайника С.Т. «Русь» **Ужгород Василя Ковача**, який був дуже швидкий, моторний, блискавично пересувався полем; **Бальтазар** – (запозичене з іспанської ім'я Бальтазар, Валтасар – цар Давнього Вавилону, один із трьох царів і мудреців (Гаспар (Каспер), Мельхіор і Бальтазар) Стародавнього Сходу, які прийшли поклонитися новонародженому Ісусові та принесли йому дари; ангел-ренегат, небезпечний і підступний демон, який є невразливим) – другий воротар С.Т. «Україна» **Роман Гуцул**; стосовно мотивованості цього прізвиська варто припустити три версії: 1) воротар отримав таке друге ім'я через те, що мав чорняве волосся та східні риси вроди; 2) був невразливим, надійним гравцем у воротах, або 3) перейшовши згодом до польського клубу «Погонь», став, як тоді казали, «шпаком», тобто зрадником, ренегатом, хрунем; **Дмитго** – прізвисько правого крайника У.С.Т. «Бескид» **Надвірна Дмитра Волюватого**, який мав ваду вимови – картавив (Змаг, 15 березня 1937 6–7); **Муха** – воротар У.С.Т. «Бескид» **Надвірна Василь Цюпач**, бо був норавливим, як писала тогочасна преса, «показує мухи» – то грає, то не грає (Змаг, 15 березня 1937 6–7); прізвисько утворене від фразеологізма *мати мухи в носі* – бути вередливим; **Підай** – лівий крайник У.С.Т. «Дністер» **Самбір Гриць Колодій**, бо вигукував «*Та підай мяч сюди, та підай!*» (Змаг, 30 березня 1937 6); **Андрюша** – чільник нападу тернопільського У.С.Т. «Поділля» **Володимир Борецький**, прізвисько отримав через те, що постійно наспівував пісню «*Андрюша*», як писав «Змаг», «*навіть під час матчу*» (Змаг, 8 березня 1937 6–7).

Поєднання зовнішніх та внутрішніх характеристик гравців стало мотиваційною базою для таких прізвиськ, утворених на основі метафори: **Алібаба** – правий злучник С.Т. «Україна» **Юліян Олійник**, бо був, як писала газета «Змаг», «чорний, запальний, черкесуватий»; **Пес** – правий крайник С.Т. «Пролом» **Станиславів Богдан Міськевич**, адже, як характеризувала футболіста газета «Змаг», був «*сухопарий, легкий у бігу, хорт; вразливий, делікатний, боязливий пудель*» (Змаг, 1 березня 1937 6–7); **Ціна, Цінка** (від *ціна, цінка* – лексем із дитячого мовлення, яким називають маленьке курятко, курчаточко) – таке прізвисько отримав один із братів Магоцьких, ймовірно молодший – **Володимир Магоцький (Магоцький II)** – гравець У.С.Т. «Дністер» **Самбір** (Змаг, 30 березня 1937 6); як ілюстрацію до вживання прізвиська цього футболіста часопис «Спортові вісти» зацітував на одній зі своїх шпальт дебютну поезію «Наш Дністер» одинадцятирічного

самбірського школяра: *Вмить веселий оклик впав: Ах наш «Ціпка» «голя дав»* (*Спортові вісти*, 2 жовтня 1933 7); **Швейк** – заложник тернопільського У.С.Т. «Поділля» *Олекса Королук (Королук I)*, бо завжди був веселий, життєрадісний, усміхнений і дотепний, як головний герой роману «Пригоди бравого вояка Швейка» чеського письменника Ярослава Гашека (*Змаг*, 8 березня 1937 6–7); **Панна** – правий злучник тернопільського У.С.Т. «Поділля» *Роман Королук (Королук III)*, прізвисько отримав, бо, як писав «Змаг», «був замріяний, задивлений у високі мячі, любить головкові голі» (*Змаг*, 8 березня 1937 6–7); **Лико** – бічний помічник У.С.К. «Скала» Мостиська *Осип Дацко*, бо, як писав «Змаг», «мяча віддирає ворогам, як лико» (*Змаг*, 22 березня 1937 6); **Дзік** – лівий заложник У.С.Т. «Дністер» Самбір *Евген Марчук*, прізвисько *дик* – дикий кабан – отримав за те, що, цитуючи «Змаг», «мусить остро на мяча ходити» (*Змаг*, 30 березня 1937 6); **Матрона** – чільник нападу У.С.Т. «Дністер» Самбір *Юрій Маланій* – «малий присадкуватий блондин» (*Змаг*, 30 березня 1937 6), який любив увагу вболівальників, особливо як поміж них були жінки, газета «Змаг» писала, що він грав «лише тоді, коли публіка бодай наполовину жіноча» (*Змаг*, 30 березня 1937 6).

На основі **синекдохи** постали прізвиська: захисника С.Т. «Україна» *Осипа Скоценя* – **Мачуга** (*мачуга* (від польського *maczuga* – «кий з товстим кінцем, зброя первісних людей» (ISJP, 2004, с. 411), дрючок, булава, здоровий, грубий бук-ломака – один із найстаріших різновидів зброї), бо футболіст мав сильний удар правою ногою; **Смігло** – *Семен Мудрак* із У.С.Т. «Дністер» Самбір (*Змаг*, 30.03.1937, с. 6), бо його запрошували грати до віленського (вільнюського) клуб під назвою «Смігло» (від польського *śmigło* – «механізм, що складається з двох чи кількох лопаток, уміщених на валі мотора літака» (*Ilustrowany* 910), в основі синекдохи сема – «належність до футбольної команди»).

Цікавим способом виникання прізвиськ є використання прізвищ тогочасних відомих футболістів, зокрема: **Кленовец** – воротар С.Т. «Пролом» *Станиславів Богдан Калинець* – прозваний так через високий зріст, чим був схожий на воротаря празької «Спарти» *Кленовца* (*Змаг*, 1 березня 1937 6–7); середній помічник С.Т. «Русь» Ужгород *Федір Куруц* мав прізвисько **Бургер**, що походило від прізвища захисника чеської «Спарти»; нападник С.Т. «Пролом» *Станиславів Остап Каратницький* мав прізвисько **Станіславівський Мікльош** – від прізвища чільника С.Т. «Україна» *Карла Мікльоша* (*Змаг*, 1 березня 1937 6–7).

Мотиваційну основу кількох прізвиськ не вдалося встановити, зокрема вже неможливо тепер довідатися, чому гравець С.Т. «Україна» *Степан Романець* мав прізвисько **Війт**, а нападника перемиського У.С.К. «Сян» *Дигдалевича* кликали **Чижиком**, або чому футболіста С.Т. «Пролом» *Станиславів Урсакого* називали **Панночкою**, чи що означає й звідки взялося прізвисько **Тунта** в лівого крайника У.С.Т. «Скала» Мостиська *Степана Куціля*, чи чому середущого помічника У.С.Т. «Дністер» Самбір

Степана Кравса називали **Чінкою**, а правого крайника самбірського «Дністра» Миколу Галущинського – **Іко**, та як утворено це прізвисько, бо про гравця відомо лише, що він більше любив легку атлетику, а в футбол грав «з мусу» (Змаг, 30 березня 1937 6).

Висновки та перспективи дослідження. Отже, у результаті проведеного аналізу прізвиськ українських футболістів, які виступали за національні західноукраїнські клуби в міжвоєнний період, з'ясовано, що мотиваційною базою цих антропонімів були демінутивні форми імен та прізвища гравців, назви живих і неживих об'єктів, різноманітні ознаки, а способами творення цих особових найменувань найчастіше є метафора, синекдоха та різні трансформації, найчастіше утинки прізвищевих назв. Прізвиська футболістів у 20–30-ті роки ХХ століття утворено за усталеними моделями, загалом традиційними для українських неофіційних антропонімів. Перспектива досліджень полягає в простеженні динаміки творення прізвиськ футболістів у різні періоди понадстолітньої історії розвитку українського футболу.

Список використаних джерел

Змаг, Перемишль – Львів, 1937–1939.

Спортівні вісти, Львів, 1931; 1933.

Словник української мови, за ред. І. К. Білодіда. В 11 т. Київ: Наукова думка, 1970–1980.

Ilustrowany słownik języka polskiego, pod red. Elżbiety Sobol, Warszawa: PWN, 2004.

Sources

Zmah, Peremyshl' – Lviv, 1937–1939.

Sportovi visty, Lviv, 1931; 1933.

Slovník ukraínskoj movy, edited by I. K. Bilodid. 11 vols. Kyiv: Naukova dumka, 1970–1980.

Ilustrowany słownik języka polskiego, edited by Elżbiety Sobol, Warszawa: PWN, 2004.

Список використаної літератури

Аркушин, Григорій. «Прізвиська вчителів: мотивація, словотвір, виховний аспект». *Урок української*, № 2-3, 1999, с. 28–33.

Астахова, Тамара. «Прозвище как неотъемлемая часть системы именованний лиц (на примере сборной РФ по футболу)». *Гуманитарные исследования. Журнал фундаментальных и прикладных исследований*, № 1 (41), 2012, с. 17–25.

Астахова, Тамара. «Прозвище как неотъемлемая часть системы именованний лиц (на примере прозвищ игроков сборной РФ по хоккею)». *Текст. Структура и семантика: доклады XIII Международной конференции*, т. 2, Москва, 2011, с. 11–23.

Вербяний, Іван. *Культурна поведінка*. Рогатин – Київ: Журавлі, 1941.

Данилевська, Оксана. *Українська мова в українській школі на початку ХХІ століття: соціолінгвістичні нариси*. Київ: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2019.

Колесник, Наталія. «Особливості мотиваційної бази прізвиськ учителів». *Записки з українського мовознавства*, № 26, т. 1, 2019, с. 142–52.

Редько, Юліян. *Словник сучасних українських прізвищ*. В 2 т. Львів: НТШ, 2007.

Словник української ономастичної термінології, уклад. Бучко Д. Г., Ткачова Н. В. Харків: Ранок-НТ, 2012.

- Фатеев, Дмитрий. «Номинации футболистов и тренеров в средствах массовой информации и фанатской среде». *Известия Волгоградского государственного педагогического университета. Филологические науки*. Москва, 2015, с. 112–9.
- Худаш, Михайло. *З історії української антропонімії*. Київ: Наукова думка, 1977.
- Чучвара, Адріана. «Про нові ознаки змісту поняття «прізвисько школяра» в соціолінгвістиці». *Мова і суспільство*, вип. 4, 2013, с. 58–66.
- Чучвара, Адріана. *Соціокогнітивні чинники формування прізвиська школяра (на матеріалі неофіційного іменника учнів Львівської області)*. Автореф. дис. ...канд. філол. наук: 10.02.01. Львів, 2013.
- Чучка, Павло. «Інші види особових назв». *Słowiańska onomastyka: Encyklopedia*, pod redakcją Ewy Rzetelskiej-Feleszko i Aleksandry Cieślikowej, przy współudziale Jerzego Dumy. W 2 t. T. 1. Warszawa; Kraków: Towarzystwo Naukowe Warszawskie, 2002.
- Чучка, Павло. «Прізвисько». *Українська мова: енциклопедія*, за ред. ред. В. М. Русанівського, і О. О. Тараненка. Київ, 2000.
- Cieślikowa, Aleksandra. “Miejsce przezwiska w systemie antroponimicznym (historia a współczesność)”. *Przezviska i przydomki w językach słowiańskich. Część I. Rozprawy Slawistyczne*. 14. Lublin, 1998, s. 71–80.
- Cieślikowa, Aleksandra. “Przezviska zbiorowe i przydomki”. *Polskie nazwy własne: Encyklopedia*, pod red. Ewy Rzetelskiej-Feleszko i Aleksandry Cieślikowej, przy współudziale Jerzego Dumy. Warszawa; Kraków, 1998, s. 177–80.
- Cieślikowa, Aleksandra. “Przezviska, przydomki”. *Słowiańska onomastyka: Encyklopedia*, pod redakcją Ewy Rzetelskiej-Feleszko i Aleksandry Cieślikowej, przy współudziale Jerzego Dumy. W 2 t. T. I. Warszawa; Kraków: Towarzystwo Naukowe Warszawskie, 2002, s. 476–8.
- Długosz, Krystyna. “Europejskie przezwiska młodzieży”. *Europa-Regionum*, t. II, 1997, s. 35–46.
- Długosz, Krystyna. “Elementy obce w strukturze współczesnego przezwiska polskiego”. *Przezviska i przydomki w językach słowiańskich. Część I. Rozprawy Slawistyczne*. 14. Lublin, 1998, s. 103–19.
- Hauser, P. “Přezdívký jako součást slangu”. *Sborník přednášek z III konference o slangu a argotu v Plzni 24 –27 ledna 1984*, Plzeň, 1987, s. 77–84.
- Łobodzińska, Romana. “Stan prac nad słownikiem przezwisk polskich (Próba systematyki materiału)”. *Rozprawy Komisji językowej*, t. XIII, Wrocław, 1982, s. 233–42.
- Łobodzińska, Romana, i Tomczak, Lucyna. *Współczesne przezwiska polskie. Analiza formalna i znaczeniowa*. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, 1988.
- Pastyřík, S. “K současným přezdívkám a jejich třídění”. *Sborník přednášek z VII konference o slangu a argotu v Plzni 24 –25 září 2003*. Plzeň, 2005, s. 123–6.

References

- Arkushyn, Hryhorii. “Prizvyska vchyteliv: motyvatsiia, slovotvir, vykhovnyi aspect”. *Urok ukrainskoi*, no. 2-3, 1999, pp. 28–33.
- Astahova, Tamara. “Prozvishe kak neot#emlemaja chast' sistemy imenovanij lic (na primere sbornoj RF po futbolu)”. *Humanitarian Researches. Journal of Fundamental and Applied Researches*, no. 1 (41), 2012, pp. 17–25.
- Astahova, Tamara. “Prozvishe kak neot#emlemaja chast' sistemy imenovanij lic (na primere prozvishe igrokov sbornoj RF po hokkeju)”. *Tekst. Struktura i semantika: doklady XIII Mezhdunarodnoj konferencii*, vol. 2, Moskva, 2011, pp. 11–23.
- Verbianyi, Ivan. *Kulturna povedinka*. Rohatyn – Kyiv: Zhuravli, 1941.
- Danylevska, Oksana. *Ukrainska mova v ukrainskii shkoli na pochatku XXI stolitia: sotsiolinhvistychni narysy*. Kyiv: Vydavnychi dim “Kyievo-Mohylianska akademiia”, 2019.

- Kolesnyk, Nataliia. "Specificity of Motivation Basis for Teachers' Nicknames". *Opera in Linguistica Ukrainiana*, no. 26, vol. 1, 2019, pp. 142–52.
- Redko, Yulian. *Slovnyk suchasnykh ukrainskykh pryzvyshch*: 2 vols. Lviv, 2007.
- Slovnyk ukrainskoi onomastychnoi terminolohii*, edited by Buchko D. H., Tlkachova N. V. Kharkiv: Ranok-NT, 2012.
- Fatieiev, Dmitrii. "Nominations of football players and coaches in mass media and fan environment". *Ivzestia of the Volgograd State Pedagogical University. Philological sciences*. Moskva, 2015, pp. 112–9.
- Khudash, Mykhailo. *Z istorii ukrainskoi antroponimii*. Kyiv: Naukova dumka, 1977.
- Chuchvara, Adriana. "On New Characteristics of the Content of Notion «Schoolchild's Nickname» in Sociolinguistics". *Language and society*, iss. 4, 2013, pp. 58–66.
- Chuchvara, Adriana. *Sotsiokohnityvni chynnyky formuvania pryzvyska shkoliara (na materialii neofitsiinoho imennyka uchniv Lvivskoi oblasti)*. PhD Thesis Abstract. Lviv, 2013.
- Chuchka, Pavlo. "Inshi vydy osobovykh nazv". *Słowiańska onomastyka: Encyklopedia*, pod redakcją Ewy Rzetelskiej-Feleszko i Aleksandry Cieślikowej, przy współudziale Jerzego Dumy. W 2 t. T. 1. Warszawa; Kraków: Towarzystwo Naukowe Warszawskie, 2002.
- Chuchka, Pavlo. "Prizvysko". *Ukrainska mova: entsyklopediia*, edited by V. M. Rusanivskyi, and O. O. Taranenko. Kyiv, 2000.
- Cieślikowa, Aleksandra. "Miejsce przezwiska w systemie antroponimicznym (historia a współczesność)". *Przezviska i przydomki w językach słowiańskich. Część I. Rozprawy Slawistyczne. 14*. Lublin, 1998, s. 71–80.
- Cieślikowa, Aleksandra. "Przezviska zbiorowe i przydomki". *Polskie nazwy własne: Encyklopedia*, pod red. Ewy Rzetelskiej-Feleszko i Aleksandry Cieślikowej, przy współudziale Jerzego Dumy. Warszawa; Kraków, 1998, s. 177–80.
- Cieślikowa, Aleksandra. "Przezviska, przydomki". *Słowiańska onomastyka: Encyklopedia*, pod redakcją Ewy Rzetelskiej-Feleszko i Aleksandry Cieślikowej, przy współudziale Jerzego Dumy. W 2 t. T. I. Warszawa; Kraków: Towarzystwo Naukowe Warszawskie, 2002, s. 476–8.
- Długosz, Krystyna. "Europejskie przezwiska młodzieży". *Europa-Regionum.*, t. II, 1997, s. 35–46.
- Długosz, Krystyna. "Elementy obce w strukturze współczesnego przezwiska polskiego". *Przezviska i przydomki w językach słowiańskich. Część I. Rozprawy Slawistyczne. 14*. Lublin, 1998, s. 103–19.
- Hauser, P. "Přezdívký jako součást slangu". *Sborník přednášek z III konference o slangu a argotu v Plzni 24–27 ledna 1984*, Plzeň, 1987, s. 77–84.
- Łobodzińska, Romana. "Stan prac nad słownikiem przezwisk polskich (Próba systematyki materiału)". *Rozprawy Komisji językowej*, t. XIII, Wrocław, 1982, s. 233–42.
- Łobodzińska, Romana, i Tomczak, Lucyna. *Współczesne przezwiska polskie. Analiza formalna i znaczeniowa*. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, 1988.
- Pastyřík, S. "K současným přezdívkám a jejich třídění". *Sborník přednášek z VII konference o slangu a argotu v Plzni 24–25 září 2003*. Plzeň, 2005, s. 123–6.

Стаття надійшла до редколегії 19.10.2020